

Gordon

De grens van het Romeinse Rijk liep oit langs café Annie's Verjaardag. De Oude Rijn was deel van de 'Limes', de noordgrens van het rijk. In het jaar 47 bouwde de Romeinse veldheer Gnaeus Domitius Corbulo hier het fort Matilo en een gracht die de Rijn en de Maas met elkaar verbond. Het fort, een bijbehorend dorp en de gracht functioneerden zeker 200 jaar. Na het vertrek van de Romeinen lag het land braak tot aan het begin van de tiende eeuw. Bij opgravingen in 1996 kwam een bronzen ruitmasker uit de tweede eeuw van onze jaartelling aan het licht. Vanwege het ietwat pafferige gelaat en de krulltjes werd het 'Gordon' gedoopt.

0

Burcht

Geen andere stad in Holland heeft zo'n ringvormige vesting op een 'motte', een heuvel met een militaire functie. De Burcht is een paradox: tegelijkertijd middelpunt van de stad én onvindbaar voor wie de weg erheen niet weet. De vesting lag op een strategische plek: daar waar 'die leithen', (vele rivieren) bijeenkwamen en vanwaar het scheepvaartverkeer dus beheerst kon worden. Ook diende hij als toevluchtplek voor de Leidenaars als ze belegerd werden. De Burcht is alleen rond 1203 belegerd, toen de dochter en de broer van graaf Willem I van Holland streden om de opvolging. Dochter Ada kwam met een leger, maar dolf het onderspit.

1000

Gravensteen

Het Gravensteen staat symbool voor de vroegste geschiedenis van het onafhankelijk graafschap Holland en de opkomst van de Hollandse steden. Het werd omstreeks het jaar 1200 gebouwd, vermoedelijk in opdracht van graaf Willem I, die Leiden ook stadsrechten gaf. De graven woonden niet in het Gravensteen als zij in Leiden waren, maar in het naastgelegen stadskasteel Huize Lokhorst. In het jaar 1245 maakte graaf Willem II Den Haag tot zijn residentie. Daarmee verloren Leiden en het Gravensteen hun rol als bestuurlijk centrum van Holland. In 1463 schonk Filips de Goede het gebouw aan Leiden, als gevangenis.

1200

Ontzet

Ijkpunt in het Leidse jaar is de herdenking van de bevrijding van de stad door de Geuzen op 3 oktober 1574. De stad was eerst trouw aan de Spaanse koning Filips II, maar toen die de godsdienstvrijheid ging beknotten, kwam Leiden in opstand, samen met Willem van Oranje. De Spaanse veldheer Requesens belegerde Leiden in 1573 en sneed de voedseltoevoer af. Zesduizend van de achttienduizend inwoners stierven door hongersnood en pest. De Geuzen braken het beleg. De Tachtigjarige Oorlog bracht een stroom van Franstalige immigranten op gang bracht naar Leiden. Veel Leidenaars luisterden nog steeds naar Franse achternamen.

1500

Rembrandt

Vierhonderd jaar geleden werd hij geboren: Rembrandt, de beroemdste Leidenaar aller tijden. Hij vertrok naar Amsterdam toen hij 25 jaar was, maar had toen al belangrijk werk op zijn naam, waaronder zelfportretten. Rembrandt voert een stoet Leidse schilders aan, die kenmerkend zijn voor de bloei van de zeventiende-eeuwse schilderkunst: Jan Steen, Gabriël Metsu, Frans van Mieris en natuurlijk Gerard Dou, de voorman van de Leidse fijnschilders. Ook in de eeuw daarvoor was Leiden op schildergebied al toonaangevend. Belangrijk is Lucas van Leyden (1494-1533), begenadigd graveur en schilder van een wereldberoemd 'Laatste Oordeel'.

1600

Textiel

De productie van textiel, oftewel 'laken' in goed Leids, was eeuwenlang de economische basis van de stad. Al in de dertiende eeuw trokken Leidse 'reders' (textielproducenten) naar de Engelse wolstapel in Calais. Een groot deel van de stad is gebouwd rondom de textielproductie: de wevershuisjes, waar de stof werd gemaakt, de Lakenhal, waar de handel plaatshad, de Waag, waar de wolbalen werden gewogen. De komst van de Waalse vluchtelingen hing zeer samen met de Leidse reputatie op textielgebied. Tot eind jaren '50 was textielproductie (met name dekens) de dominante industrietaak. De ondergang ervan dompelde Leiden in een diepe malaise, waar het nu pas uit opkrabbelt.

↓

1850

Cholera

Steden waren tot het einde van de negentiende eeuw 'demografische putten' - altijd stierven er meer mensen dan er geboren werden. Besmettelijke ziekten waren daar vaak de oorzaak van. Tot in de zeventiende eeuw kreeg Leiden vooral te maken met pestepidemieën. In de negentiende eeuw overheerste de cholera. Tussen 1832 en 1866 hield de ziekte zeven keer huis in de stad, vooral in de verpauperde volkswijken. Zo'n duizend bewoners stierven. De ligging van Leiden op klei, met grachten die slecht doorstroomden en waterputten met weinig toevoer van schoon water, was bevorderlijk voor de groei van de cholera bacterie. Aanleg van waterleiding, in Leiden in 1874, bracht de oplossing.

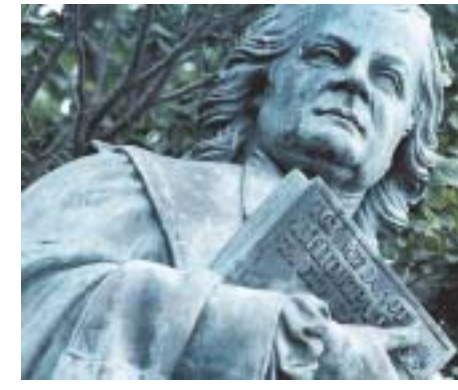
1830

Kruitschijpramp

Honderdvijftig doden, duizenden gewonden en een compleet verwoeste wijk. Dat was het tafereel dat tevoorschijn kwam toen de kruitschijpramp opgetrokken na de klap op 12 januari 1807. De ontloffing van 37 ton buskruit (het gewicht van tien flinke olifanten) was tot in Friesland te horen. Het water werd uit het Rapenburg geperst. De oorzaak, en waarom schipper Van Schie zijn boot had afgemeerd in het Rapenburg zal wel altijd in nevelen gehuld blijven. Ook in die dagen was het al verboden om met zoveel springstof binnen de stad te komen. Toch had Leiden ook voordeel bij de explosie: op de puinvlakte verrees een stadspark en een wereldberoemd laboratorium.

1800

Boerhaave

De roem van de arts Herman Boerhaave (1668 - 1738) is spreekwoordelijk. Bekend is het verhaal van de brief uit China, die was geadresseerd aan 'Boerhaave, Europa' en toch aankwam. Uit heel Europa kwamen adellijke studenten hun dorst naar kennis lessen aan de onvermoeibare arts, botanist en humanist. De Russische staatsman Peter de Grote kreeg les van hem, de Zweedse geleerde Linnaeus reisde naar Leiden, net als de Franse schrijver Voltaire. Boerhaave geldt als grondlegger van het academisch ziekenhuis. Zijn operatie-'theater' is nog steeds te zien in het naar hem genoemde museum. Ook naar hem vernoemd is een aandoening: een gescheurde slokdarm als gevolg van braken.

1700

Pilgrim Fathers

De geschiedenis van de machtigste man op aarde voert terug naar het 17de-eeuws Leiden. Daar woonde een groepje uit Engeland gevluichte protestanten: de Pilgrim Fathers. Die probeerden hier het hoofd boven water te houden. Met wisselend succes, door het taalprobleem. De voormannen Brewster en Robinson schootten het wel ver op de universiteit. Uiteindelijk vertrokken de Fathers naar Amerika waar ze de grondvesten legden voor de moderne Verenigde Staten. Omdat de Bush-dynastie en nog talloze andere Amerikanen van de Hollandse groep afstammen, heeft de naam 'Leiden' in de VS een bijzondere klank. George Bush senior kwam in 1989 op bezoek.

1600

Piet Paaltjens

Oftewel: van Beets tot Weijts. In het begin van de negentiende eeuw ontstond er in Leiden een literaire cultuur van schrijvende studenten en docenten die nog altijd doorduurt. De traditie begint met 'Hildebrand', pseudoniem voor Nicolaas Beets (1814-1903), Klikspaan (Johannes Knepelhout, 1814-188) en de Schoolmeester (Gerit van der Linde, 1808-1858). De 19de-eeuwse traditie bereikte het hoogtepunt met Piet Paaltjens (François Haverschmidt, 1835-1894) die ook nu nog gelezen wordt. In de zoste en ziste eeuw namen onder anderen Maarten 't Hart, Maarten Biesheuvel, Boudewijn Buch, Ilja Leonard Pfeijffer, Onno te Rijt, Christiaan Weijts en Thomas Blondeau het stokje over.

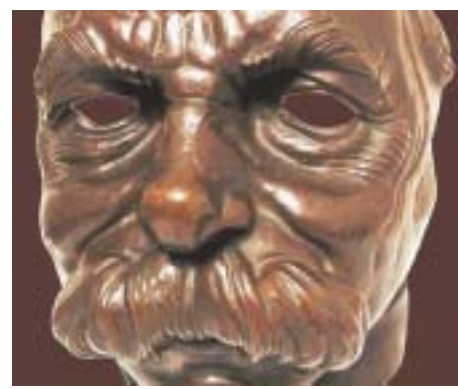
1870

Goeie Mie

Het woord 'seriemoordenaar' is zwak uitgedrukt voor deze moordfabriek, die minstens 27 doden in haar kielzog achterliet. Ze deed nog zeker vijftig pogingen tot moord. Als eerste vergiftigde ze haar moeder, later moest haar vader eraan geloven. Haar naam 'goeie Mie' kreeg Maria Swanenburg (1839-1915) omdat ze zo goed voor kinderen en zieken zorgde. Ze wist veel van levensverzekeringen en testamenten, die ze graag voor anderen regelde. Ook had Mie verstand van het rattengif arsenicum. De zaak was een van de meest opzienbarende uit het Nederlands recht. Mie staat symbool voor de enorme verpaupering van het Leidse proletariaat, dat zich in zijn ellende tegen zichzelf richtte.

1880

Kamerlingh Onnes

Begin twintigste eeuw was Leiden het centrum van de exacte wereld. Vijf Nobelprijswinnaars telde de universiteit. De beroemdste waren Hendrik Lorentz en Heike Kamerlingh Onnes, die bekend stond als 'dr. Diepvries' nadat hij in zijn laboratorium aan het Steenschuur de laagste temperatuur ooit bereikte: -273 graden. In Leiden kwamen de knapste koppen bij elkaar in het huis van Paul Ehrenfest aan de Witte Rozenstraat. Niels Bohr, Max Planck, ze waren er allen te gast. Albert Einstein legde zijn relativiteitstheorie uit aan studenten, die er niets van snapten. Ehrenfest legde het daarom nog een keer in eigen woorden uit, waarop Einstein zei: 'dank, nu snap ik het eindelijk ook'.

1900

De Stijl

Streng horizontale en verticale lijnen, geen ornamenten, primaire kleuren. 'De Stijl' veroorzaakte een revolutie in de Nederlandse kunstwereld. Een van de belangrijkste voormannen was de schilder en architect Theo van Doesburg, die vijf jaar in Leiden woonde en daar belangrijk werk verrichtte. Van Doesburg was het centrum van een klein artistiek universum waarin sterren als Piet Mondriaan, Walter Gropius en Kurt Schwitters draaiden. Van Doesburgs erfenis is, als je weet waar je moet kijken, nog zichtbaar in Leiden. Het NBBS-gebouw aan de Breesstraat bijvoorbeeld en het oude GGD-gebouw in de Roodenburgstraat tonen de strengheid van de Stijl.

1920

Stadhuisbrand

'Een ramp voor Leiden en geheel ons land' kopte het Leidse Dagblad op 13 februari 1929. 'Het mooie stadhuis een proef der vlammen'. Het beeld van de brandweermannen met ijspegels aan hun snorren, werd in het geheugen gegrift. De brand wees de Leidenaars eigenlijk voor het eerst op de kwetsbaarheid van hun culturele erfgoed. Niet alleen het gebouw ging verloren, maar ook veel archiefmateriaal. Het stadhuis, dat een schepping was van renaissance-architect Lieven de Key, werd in de jaren daarna opnieuw opgetrokken. Leiden leerde de les niet: dertig jaar later werd Sociëteit Minerva, ook aan de Breesstraat, door brand verwoest. Kortsluiting was de oorzaak.

↓

Gat van Van der Putte

De stad verandert snel van gezicht. Nét zijn we erachter dat het neerzetten van monsterlijke betonblokken in de historische binnenstad toch niet zo'n goed idee was, of we beginnen met hoogbouw buiten de singels. Het stationgebied bijvoorbeeld, dat een complete make-over krijgt. Er verrijzen kantoorwoningen, een tunnel, hippe fietsenstalling en megabioscoop. Soms gaat het razendsnel, soms tergend traag. Dat laatste is het geval in het beruchte Gat tegenover het station. Voor bezoekers per trein is het Gat het eerste wat ze zien, voor veel Leidenaars het symbool van alles wat mis is in hun stad. Nu is het afgedekt door een reusachtige kast met 'canonieke' Leidse boeken.

2000

Leidens zandloper

Leiden had altijd de naam van 'laag opgeleid', maar dat klopt niet meer. Na het verdwijnen van de traditionele industrie en groeiden de universiteit en het LUMC uit tot grote instellingen. Afgestudeerden van 'nieuwe' opleidingen als psychologie bleven in Leiden wonen. Nu is veertig procent van de Leidenaars hbo- of universitair opgeleid, eenderde is laag opgeleid. Slechts twintig procent behoort tot de midden groepen. Hoog- en laagopgeleiden leven in gescheiden sociale circuits. Hoogopgeleiden domineren het centrum, de zuidelijke stadsdelen en de Merenwijk. 'Autochtone' Leidenaars wonen in Noord, Zuid-West en de Stevenshof. De volkscultuur en het Leids sterven uit.

1990

De Oranjes

Het halve Rapenburg heeft als koninklijke studentenkamer gediend. Willem-Alexander studeerde geschiedenis en woonde op nummer 116. Beatrix woonde op 45 en deed rechten. Prinses Margriet had dezelfde grachtenpand ook als uitvalsbasis. Ook Juliana studeerde in Leiden, al woonde ze in Katwijk. De opsomming van Oranjes die een band met Leiden hadden, gaat ver terug. In vroeger tijden bestond er een herenakkoord dat de prinses niet al te hard op hun studieresultaat werden afgerekend. Tegenwoordig moeten de Oranjes wel serieus aan de slag om hun bul te halen. Nieuwe generaties Oranjekinderen kiezen allang niet meer automatisch voor Leiden.

1960

De Zangeres

Mary Servaes (1919-1998) werd mateloos beroemd in Nederland als 'de Zangeres zonder Naam'. Zij zong over de ellende van de achterbuurten, die zij in haar jeugd zelf aan den lijve ondervonden had. Daarmee vertolkte zij het levensgevoel van een grote groep mensen die zich niet vertegenwoordigd voelde in de officiële, 'hoge' cultuur van de vorige eeuw. De Zangeres kreeg veel navolgers: Leidse Kees en Wies Cavé in Leiden, en Marianne Weeber daarbuiten. Herkenbaar voor de Leidse volkscultuur is ook de popgroep Rubberen Robbie, die tussen 1978 en 1983 de highbrow (pop)cultuur op de hak nam met onder meer 'De Nederlandse sterre, die strale overal' in onvervalst Leids.

1950

Van der Lubbe

De beste beoeligen, maar een rampzalig resultaat. Dat is de tragische samenvatting van de doldrieste actie van de Leidenaar Marinus van der Lubbe. Die wilde, zo gaat het verhaal, een daad stellen tegen de opkomst van Hitler door in 1933 de Rijksdag in Berlijn in brand te steken. Schande, riep de nazi's, kijk hoe gevaarlijk die communisten zijn. Met de brand gaf Van der Lubbe de Führer onbedoeld net het duwtje in de rug dat hij nodig had om aan de macht te komen. Vlak voor zijn 25ste ging hij onder de guillotine. Of Van der Lubbe de brand werkelijk heeft gesticht, blijft de vraag. Zijn bekentenis deed hij na marteling. In 1981 werd hij officieel vrijgesproken.

1930